

Farklı Ülkelerde Özel Yetenekli Çocukların Tanılanması: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Örneği

Ahmet YILDIRIM^{1a}, Özlem AKSU², Bahar ÇEBİ³

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
<https://orcid.org/0000-0002-0856-9678>

² Milli Eğitim Bakanlığı
<https://orcid.org/0009-0008-6003-5973>

³ Milli Eğitim Bakanlığı
<https://orcid.org/0000-0002-0130-4669>

Derleme Makalesi

Özet

Özel yetenekli çocuklar, toplumların gelişmesi için benzersiz bir insan kaynağı teşkil eden bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu çocuklar olağanüstü zihinsel yeteneklere sahip olup yenilikçi ve yaratıcı özellikler göstermektedir. Sözü edilen çocukların tanılanmasında farklı ülkelerde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, özel yetenekli çocukların Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya'da nasıl tanıldıklarını ortaya koymaktır. Bununla birlikte ilgili ülkelerde özel yetenekli çocukların eğitim aldıkları kurumlarla ilgili bilgiler vermektir. Mevcut çalışma bir derleme çalışmasıdır. Türkiye'ye ek olarak özel yetenekli çocukların tanılanması kapsamında ABD ve Rusya'nın seçilmesi, bu ülkelerin özel yetenekli çocukların tanılanmasında ve yetiştirilmesinde öncü olmalarıdır. İlgili ülkelerdeki uygulamalar Türkiye'deki uygulamalarla bazı noktalarda benzerlik gösterirken bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Örneğin her üç ülkede de özel yetenekli çocukların tanılanmasında çok sayıda yöntem birlikte kullanılmaktadır. Özel yetenekli çocukların tanılanmasında karşılaşılan sorunlar bağlamında ilgili araştırmanın bulguları literatürle tartışılmış ve bu bulgulara dayalı olarak sonuç ve öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kültürlerarası Karşılaştırma, Özel Yetenekli Çocuklar, Tanılama Yöntemleri.

Atıf için: Yıldırım, A., Aksu, Ö., & Çebi, B. (2025). Farklı ülkelerde özel yetenekli çocukların tanılanması: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya örneği. *Journal of Emerging Educational Studies*, 2(1), 1-24.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15774565>

Identification of Gifted Children in Different Countries: The Case of Türkiye, the United States of America and Russia

Review Article

Abstract

Gifted children are defined as individuals who constitute a unique human resource for the development of societies. These children have extraordinary mental abilities and show innovative and creative characteristics. There are different practices in different countries in the identification of these children. The purpose of this study is to reveal how gifted children are identified in Türkiye, the United States of America (USA) and Russia. In addition, the aim is to provide information about the institutions where gifted children receive education in these countries. The present study is a compilation study. In addition to Türkiye, the USA and Russia were selected for the identification of gifted children because these countries are pioneers in the identification and training of talented children. While the practices in these countries are similar to the practices in Türkiye in some points, they differ in some other points. For instance, multiple methods for identification of gifted children are employed in all three countries. In the context of the problems encountered in the identification of gifted children, the findings of the research are addressed within the scope of the literature and conclusions and recommendations are presented.

Keywords: Cross-cultural Comparison, Gifted Children, Methods of Identification.

GİRİŞ

Özel yetenekli çocuklar, istatistiksel olarak sıra dışı olan ve toplumların gelişmesi için benzersiz bir insan kaynağı teşkil eden bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu çocuklar olağanüstü zihinsel yeteneklere sahip olup yenilikçi ve yaratıcı özellikler göstermektedir (McClain & Pfeiffer, 2012). Kesin bir kesme noktası olmamakla birlikte popülasyonun üst sınırında yer alan %3 ile %5'lik bir kesimin özel yetenekli bireyler olabileceği ileri sürülmektedir. Bununla birlikte bu çocukların sahip oldukları zekâ, yaratıcılık ve öz motivasyonu destekleyen uygun ortamların oluşturulması durumunda ilgili yüzdenin 20'lere çıkabileceği ileri sürülmektedir (Kelemen, 2012). Özel yetenek alanında çalışan uzmanlar özel yeteneği kavramsallaştırmada aşağıdaki noktaları ileri sürmektedir (McClain & Pfeiffer, 2012):

- Zekâ önemlidir ve bilişsel yeteneği ölçen testler gelecekteki akademik başarının belirlenmesi için önemli birer yordayıcıdır.
- Bilişsel beceri testleri, çocukların uzun vadeli akademik ve gerçek yaşamdaki başarılarını kısmen açıklayabilir. Dolayısıyla alana özgü beceriler, yüksek motivasyon, belli bir konu alanına duyulan tutku, adanmışlık, azim, öz güven ve sahip olunan fırsatlar gibi diğer değişkenler yetişkinlikteki başarı için önemli birer faktördür.
- Özel yetenek, uzun erimli ve gelişimsel bir süreçtir.

- Özel yeteneğin gelişimi devamlı bir süreç olduğu için özel yeteneğe ilişkin ölçme süreçlerinin de devamlı olması gerekmektedir. Çünkü özel yetenekli olarak belirlenen her çocuk benzer bir gelişim sürecini izlememektedir.

Özel yetenekli çocukların yalnızca zekâ testi sonuçlarına göre tanılanmasının ciddi sorunlar yaratabileceği son yıllarda dile getirilmektedir. Buna paralel olarak uzmanlar tarafından özel yetenekli çocukların tanılanabilmesi için çok sayıda ölçütün işe koşulduğu daha kapsamlı bir ölçme değerlendirme yaklaşımının daha uygun olabileceği ileri sürülmüştür (McClain & Pfeiffer, 2012). Bu yaklaşımın, çeşitleme (triangulation) tekniğiyle paralel olduğu ve karma araştırma yöntemlerinin altında yatan çoklu özellik-çoklu yöntem (multitrait - multimethod) yaklaşımıyla (Campbell & Fiske, 1959) aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Çünkü bu yaklaşımda da bir ölçme yönteminin tek başına doğru bir değerlendirme yapamayacağı, bu nedenle çok sayıda ölçme yönteminin birlikte kullanılmasının isabetli sonuçlar elde etmek için daha yararlı olabileceği savunulmaktadır.

Özel yetenekli bireyleri tanılama süreci; yaratıcılık, liderlik, başarı, zekâ ve sanatsal eğilim gibi bireysel özelliklerle ilgili verilerin toplanmasını, bu veriler ışığında bireylerin zihinsel kapasiteleri ya da potansiyellerinin değerlendirilmesini, öğretmenlerin ilgili alanlarda eğitimlerinin tamamlanmasını ve mevcut eğitim sisteminin ihtiyaca yönelik düzenlenmesini içermektedir. Özel yetenekli bireyleri tanılama sürecinde yapılan değerlendirmelerin geçerliği ve güvenilirliğinin artmasında veri toplama araçlarının çeşitlendirilmesi ve ilgili diğer disiplinlerden uzmanların da tanılama sürecine dâhil olması gerekmektedir (Karadağ, 2016).

Özel yetenekli bireylerin; ileri düzeyde gelişmiş yaratıcılık, problem çözme gibi üst düzey zihinsel özellikleri, hızlı adaptasyon ve yoğun odaklanma becerileri gibi özellikleri nedeniyle, erken dönemde farkına varılması ve gelişim özellikleriyle uyumlu bir eğitim alabilmesi, sahip olduğu potansiyelim devamlılığı için büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda dünyada farklı tanılama yaklaşımları geliştirilmiş, eğitim kurumları kurulmuş ve bu kurumların çalışma prensiplerini düzenleyen yasalar çıkarılmıştır (Özdemir-Kemahlı vd., 2018).

Günümüzde özel yetenekli çocukları tanılamak amacıyla psikometrik ölçme araçları ve yeteneğe dayalı değerlendirme ölçekleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Psikometrik ölçeklerde çoğunlukla çocukların bireysel olarak tanı kriterleriyle uyumlu potansiyel becerilerine odaklanılmaktadır. Yeteneğe dayalı değerlendirme ölçeklerinde ise daha çok motivasyon, kişisel öğrenme ve az olmakla birlikte sosyo-kültürel yapıya odaklanılmaktadır. Ülkelerdeki özel yetenekli çocukları tanılama süreci farklı şekilde uygulansa da çoğunlukla benzer bir sıralama ile gerçekleşir. Bir ülkede özel yetenekli çocukların eğitiminde genellikle; akademik başarı, sanat vb. odaklanılan alan, ülkenin tamamı ya da ülkedeki bir şehir gibi eğitimin verileceği yer ve eğitimin nasıl verildiği gibi değişkenler tanılama sürecini etkilemektedir (Karadağ, 2016).

Özel yetenekli çocukları tanılamada öğretmenlerin dolduracakları; kullanışlı, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek önemlidir. Son yıllarda çocukların özel yeteneklerini ölçmek amacıyla; Özel Yetenekli Çocuklar İçin Derecelendirme Ölçeği (*Gifted Rating Scale*), Öğretmen Değerlendirme Ölçekleri: Üstün Zekâlı ve Yeteneklileri Değerlendirme Ölçeği (*Teacher Rating Scales: The Gifted and Talented Evaluation Scale*), Umut Ölçeği (*The Hope Scale*), Özel Yetenekli Öğrencileri Tanılama Ölçekleri (*The Scales for Identifying Gifted Students*), Üstün Öğrencilerin Davranışsal Özelliklerini Değerlendirme Ölçekleri (*Scales For Rating The*

Behavioral Characteristics of Superior Students), Özel Yetenekliler; Değerlendirme Ölçekleri (*Gifted; Evaluation Scales*) kullanılmaktadır (Yang, 2009).

Özel yetenekli çocukların bir ülkenin kalkınmasına yönelik katkıları dikkate alındığında farklı ülkelerde özel yetenekli çocukların tanılanmasında ne gibi uygulamaların yapıldığının ortaya konulması büyük bir önem arz etmektedir. Özel yetenekli çocukların tanılanması kapsamında ne gibi uygulamaların gerçekleştirildiğini tek bir ülke özelinde ele alan çalışmalar (Çitil, 2020; Gökdemir, 2017; Grigorenko, 2017; McClain & Pfeiffer, 2012; Şahin & Zorlu, 2022) olmasına rağmen Türkiye, ABD ve Rusya'yı birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanmadığı için bu çalışmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur. Buna bağlı olarak yürütülen araştırmanın genel amacı, Türkiye, ABD ve Rusya'da özel yetenekli çocukların tanılanmasında kullanılan yaklaşımları ve ölçme araçlarını ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, derleme yaklaşımıyla gerçekleştirilmiş bir araştırmadır. Derleme araştırmaları, belli bir konu üzerine yapılmış literatürde yer alan çalışmaları inceleyen ve bir araya getiren çalışmalar olarak tanımlanabilir (Agarwal, 2012).

Verilerin Elde Edilmesi ve Analizi

Farklı ülkelerde özel yetenekli çocukların tanılanmasının nasıl gerçekleştirildiğinin ortaya konulması amacıyla doküman inceleme yaklaşımı benimsenmiştir. Doküman inceleme, nitel araştırmalar için en önemli bilgi kaynaklarından biri olarak değerlendirilmekte ve var olan kayıt ve belgelerin taranması esasına dayanmaktadır (Sak vd., 2021). Elde edilen veriler doküman analizi yaklaşımı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Bu başlık altında sırasıyla Türkiye, ABD ve Rusya'da özel yetenekli çocukların tanılanmasında benimsenen yaklaşımlar ele alınmıştır.

Türkiye'de Özel Yetenekli Çocukların Tanılanması

Özel yetenekli çocukların tanılanması ve yetiştirilmesine dair dünyada ilk eğitim uygulamasının Fatih Sultan Mehmet döneminde açılmış olan Enderun Mektebi olduğu ve Osmanlı Devleti döneminde geliştirildiği söylenebilir (Çitil, 2020). Bu dönemde belli başlı özelliklere göre tanılanan özel yetenekli çocuklar devlet adamı yetiştiren Enderun Mektebine alınmaktaydı. Devşirme çocuklar seçilirken sağlıklı olmalarına, dış görünüşlerinin güzel olmasına ve zekâlarına bakılırdı (Enç, 1979). Enderun Mektebi yetiştirdiği nitelikli yöneticilerle Osmanlı Devleti'nin asırlarca ayakta kalmasına katkı sunmuştur. Dönemin eğitim politikalarının ışığında 400 sene süresince nitelikli birey yetiştiren Enderun Mektebi; müfredatı, ölçme değerlendirme çalışmaları, öğrenci seçme sistemi gibi pek çok açıdan bugüne örnek teşkil edebilecek özelliklere sahiptir (Özmen & Kömürlü, 2013). Enderun Mektebinin kapatılmasından sonra özel yetenekli çocukların tanılanması ve eğitimine yönelik Türkiye'deki ilk uygulamalar 1920'li yıllara dayanmaktadır. Türkiye tarihinde özel yetenekli çocukların eğitimine dair pek çok önemli çalışma olmasına rağmen halihazırda özel yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili belli standartların ve tanılama ölçütlerinin belirlenmediği söylenebilir (Gökdemir-Ekici & Kurnaz, 2020).

Türkiye’de farklı yetenek alanlarında akranlarına göre üstün özelliklere sahip olan çocuklar için Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) “Özel Yetenekli Birey” ifadesini kullanmaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 4. maddesinin f bendinde özel yetenekli birey; akranlarına nazaran çabuk öğrenen, sanatsal konularda ve liderlik açısından ileride, akademik becerileri gelişmiş, soyut bilgileri kolay anlayabilen, ilgi duyduğu konularda özgürce hareket ederek ileri düzeyde başarı sergileyen kişi olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018a). Özel yetenekli çocukların tanınması; öğretmenlerin önerileri ve ailelerin başvuruları doğrultusunda Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) gerçekleştirilen zekâ testi uygulamalarından elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (MEB, 2018a; TBMM, 2012). Tanılamada kullanılan yöntemler arasında genel yetenek ve zekâyı ölçen ölçekler, grup zekâ testleri, belirli yetenek alanlarını değerlendiren testler ve ölçme araçları, gelişim tarama profilleri, psiko-motor testler, nöro-psikolojik testler, başarı envanteri, kişilik envanterleri, eleştirel düşünme testleri, ilgi ölçekleri, sosyometrik ölçekler, gözlem formları, vaka örneklerinin incelenmesi, öğretmen ve akran görüşleri, aile ve uzman yorumları, adayların öz değerlendirmeleri, öğrenci portföylerinin incelenmesi, öğrencinin dosyasındaki birikmiş veriler (notlar, anekdotlar vb.), performans dayalı ve dinamik değerlendirmeler, derecelendirme ölçekleri, biyografik bilgiler, aile geçmişi, tıbbi değerlendirmeler ve sosyal olgunluğu ölçen ölçekler bulunmaktadır (Şahin & Zorlu, 2022).

MEB, 2011’de çalışmaları başlatılan Özel Eğitimi Güçlendirme Projesi (ÖZEGEP) çerçevesinde, özel yetenekli çocukların tanınması için psikolojik ölçme araçlarının uyarlanmasına önem vererek, bu alandaki ölçme araçlarına yönelik çalışmalar başlatmıştır (MEB, 2015). Meclis komisyonunun özel yetenekle ilgili hazırlamış olduğu raporda, *erkenlik ilkesi* gereğince çocukların yeteneklerinin erken teşhis edilip desteklenmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca raporda farklı yeteneklere hitap eden ulusal ölçütlere uygun muhtelif ölçme araçları, gözlem formları, zekâ ve yetenek testlerinin geliştirilip uygulanmasının bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır (TBMM, 2012). Bunun yanında MEB 2013-2017 Strateji ve Uygulama Planı’nda özel yetenekli çocukları tanılayabilmemizi sağlayacak çalışmaları artırmak ve onlara hitap eden özel eğitim fırsatları geliştirmek gibi çalışmaların devletin sürdürülebilir devlet politikalarından olması gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2013).

Türkiye’de özel yetenekli çocukları resmi olarak tanılayanın farklı yolları bulunmaktadır. Tanılama, devlet hastaneleri ya da Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) öğretmen yönlendirmesi veya veli başvurusu ile yapılan zihinsel inceleme sonucunda RAM Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu tarafından ulusal zekâ puanı ve akran normları esas alınarak gerçekleştirilebileceği gibi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen ve yalnızca ilkökul öğrencilerini hedef alan Bilim ve Sanat Merkezlerine (BİLSEM) yerleştirme sürecinde de yapılabilmektedir (Çalışkan & Baloglu, 2023). Ayrıca tanılama, okul öncesi dönemde hastane veya özel sektör bünyesindeki psikologlar tarafından (TBMM, 2012) ve bazı üniversite ve vakıflar bünyesinde de yapılmaktadır.

BİLSEM tanılama süreci

Son yıllarda Türkiye’de özel yetenekli çocuklara dair artan bilinç doğrultusunda, öğrenciler BİLSEM kapsamında gerçekleştirilen tanılama süreçlerine, uygun sınıf seviyeleri doğrultusunda yönlendirilmektedir (Şirin, 2018). BİLSEM, “özel yetenekli” tanısı almış çocuklara örgün eğitim dışında destek eğitimi sunan bir merkezdir. Türkiye’de özel yetenekli olduğu düşünülen öğrencilerin tanınması ve yerleştirilmesi iş ve işlemlerinin yapılması için her eğitim öğretim yılında “Merkez Tanılama Sınav Komisyonu” ve “İl Tanılama Sınav

Komisyonu” kurulur. Ülke genelinde tanılama çalışmalarını *Merkezi Tanılama Sınav Komisyonu* planlayıp yönetirken illerdeki çalışmaları da *il tanılama sınav komisyonları* yönetmektedir (MEB, 2024).

Aday gösterme süreci

Öğrencileri BİLSEM’lere aday gösterme süreci il tanılama sınav komisyonlarının kurulmasıyla başlar. Öğrenciler okullar bünyelerinde bulunan 1, 2 ve 3. sınıflardan aday gösterilebilirken, sınıf seviyelerinin her birinin sahip olduğu toplam öğrenci sayısının %20’sinden fazla aday gösterilmemesi gerekmektedir. Bir öğrenci genel zihinsel, resim ve müzik yetenek alanlarından en fazla iki alandan aday gösterilebilmektedir.

BİLSEM Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzunda bulunan gözlem formları 1, 2 ve 3. sınıf öğretmenleri tarafından özel yetenekli olduğu değerlendirilen öğrenciler için doldurulmaktadır. Doldurulan bu formlar *okul yönlendirme komisyonuna* iletilmektedir. Okul yönlendirme komisyonları sınıf öğretmenlerinden gelen gözlem formlarını değerlendirerek tanılamaya uygun olan öğrencileri belirledikten sonra bu öğrencilere ait formları tekrar sınıf öğretmenlerine tebliğ etmektedir (MEB, 2024).

Ön değerlendirme aşaması

Ön değerlendirme; genel zihinsel, müzik ve resim yetenek alanlarında il tanılama sınav komisyonlarınca onaylanan uygulama merkezlerinde, tablet bilgisayarlar kullanılarak, altı oturumda gerçekleştirilmektedir (MEB, 2024).

Bireysel değerlendirme uygulama esasları

Yapılan ön değerlendirme çalışması sonrasında MEB’in ortaya koyduğu puan sınırını geçen adaylar yetenek alanları doğrultusunda bireysel değerlendirme uygulamasına katılmaya hak kazanmaktadır. Bireysel değerlendirme sonrasında özel yetenekli tanısı alan öğrenciler BİLSEM’lere kayıt yaptırabilmektedir.

Genel zihinsel, resim ve müzik yetenek alanı bireysel değerlendirme uygulamaları

BİLSEM tanılama çalışmalarının bu son aşamasında genel zihinsel yetenek alanına ilişkin bireysel değerlendirmede MEB tarafından belirlenen psikometrik ölçme araçları kullanılmaktadır. Resim yetenek alanı ve müzik yetenek alanına ilişkin bireysel değerlendirme uygulamaları da Bakanlık tarafından belirlenen ölçütler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (MEB, 2024).

BİLSEM bireysel değerlendirmede kullanılan psikometrik ölçekler

BİLSEM’lere öğrenci seçimi, öğretmen görüşleri ışığında yapılsa da ağırlıklı olarak tek yönlü bir değerlendirme şeklinde gerçekleştirilmektedir. Değerlendirmenin tek yönlü olması gerçek anlamda özel yetenekli çocukları tanılama olasılığını azaltmaktadır (Tarhan & Kılıç, 2018). BİLSEM’lere öğrenci seçiminde geçmişten günümüze kullanılan ölçekler aşağıda sunulmuştur.

- Temel Kabiliyetler Testi 7-11 (TKT 7-11): BİLSEM’lerde öğrenci tanılama, açıldıkları ilk yıllarda Temel Kabiliyetler Testi ile yapılmaktaydı. Thurstone’un faktör analizi kuramı doğrultusunda oluşturduğu kişilerin akıl yürütme, şekil-uzay, dil, ayırt etme, sayısal ve genel yeteneğini ölçmek için yapılandırılmış bir testtir. 181 sorudan meydana gelmektedir. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları 1998-2001 yılları arasında gerçekleştirilmiştir (Güçyeter, 2016).

- Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R): Bireysel zekâ testi olarak BİLSEM tanılamada kullanılan testlerden biridir. WISC-R, 6-16 yaş grubundaki çocukların zekâ düzeyini belirlemek için 1949'da geliştirilmiş ve 1974'te WISC-R adıyla güncellenmiştir. Test, beş sözel (genel bilgi, benzerlik, aritmetik, sözcük dağarcığı, yargılama ve sayı dizisi) ve beş performans (resim tamamlama, resim düzenleme, küplerle desen oluşturma, parça birleştirme, şifreleme ve labirentler) olmak üzere toplam 10 alt test içerir. Tüm kısımlara ait fazladan bir alt test bulunmaktadır (Taşçılar, 2021). WISC-R, 2003'te WISC-IV olarak yenilenmiş olmasına rağmen, Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı uzun yıllar 1974 versiyonunu kullanmaya devam etmiştir. Bu testin uzun yıllar kullanılmaya devam etmesi, testin yaygınlaşmasına ve yeterli eğitim almamış kişiler tarafından da uygulanmasına yol açmıştır. Bu durum, testin güvenilirliğini ve geçerliğini olumsuz yönde etkilemiştir (Tarhan & Kılıç, 2018).
- Wechsler Sözel Olmayan Yetenekler Testi (WNV): WNV'nin hedefi sözel içeriğe gerek duymadan genel yeteneği değerlendirmektir. Testin sözel içerik yerine resimler aracılığıyla yönergeler vermesinin ana dilden kaynaklanan sorunları azaltabileceği düşüncesiyle MEB tarafından tercih edildiği varsayılmaktadır (Güçyeter, 2016). Özel yetenekli öğrencileri belirlemek için ülkemiz şartlarına uyarlanmış ve altı alt ölçekten (Matrisler, Şifre, Parça Birleştirme, Tanıma, Uzamsal Kapsam ve Resim Düzenleme) müteşekkil bir zekâ testidir. Bu test, 4-22 yaş aralığındaki kişilerin genel bilişsel özelliklerini değerlendirmektedir. Çoğunlukla görsel yönergelerle yapılan bu test, bireyin yaşına, tanısına ve kullanılan alt ölçeklere bağlı olarak 15 ile 60 dakika arasında sürmektedir (Karadağ & Baştuğ, 2018; Şahin & Zorlu, 2022). Türkiye'de kullanılan en güncel zekâ testlerinden biridir. 2015 yılından itibaren bu test, tanılamada kullanılmıştır (Şahin & Zorlu, 2022).
- Kaufman Kısa Zekâ Testi İkinci Sürümü (KBIT-2): KBIT-2 eğitim, araştırma ve klinik değerlendirme maksatlı kullanılabilir. Öktem ve Uluç (2014) tarafından Türk kültürüne uyarlanarak MEB tarafından kullanılmıştır. Sözel ve sözel olmayan alt ölçeklerden ibaret olup 4-90 yaş aralığındaki bireylere uygulanan Kaufman Kısa Zekâ Testi, bireylerin genel yetenekleri ile ilgili kayda değer bilgi edinilmesini sağlar (Karadağ & Baştuğ, 2018; Şahin & Zorlu, 2022). Daha çok ön değerlendirme süreçlerinde kullanılan bu test öğrencilerin genel yetenekleri ile ilgili değerli bilgiler vermektedir. Türkiye'de bu test ön değerlendirme aşamasında kullanılmış olup testin çocukların genel yeteneklerine dair değerli bilgiler sunduğu tespit edilmiştir (Güçyeter, 2016).
- Anadolu Sak Zekâ Ölçeği (ASIS): Bu test Türkiye'de geliştirilen ve norm çalışmaları yapılan ilk zekâ testidir (Sak vd., 2019). 4-12 yaş aralığındaki bireyleri tanılamayı hedefleyen ASIS; Anadolu Üniversitesi Özel Yetenekliler Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (ÜYEP) tarafından geliştirilmiştir (Gökdemir-Ekici & Kurnaz, 2020; Güçyeter, 2016; Şahin & Zorlu, 2022). ASIS geliştirilirken Cattell-Horn-Carroll (CHC) zekâ kuramı ile PASS Bilişsel işlemler kuramı göz önünde bulundurulmuştur. Genel zekâyı ve genel zekâyı meydana getiren temel bileşenleri tespit etmeyi amaçlayan ASIS, yedi alt testten meydana gelmektedir (Güçyeter, 2016).
- Woodcock-Johnson III Bilişsel Yetenekler Bataryası: Bu batarya, en yaygın ve tanınmış ölçme araçlarından biridir. Bilişsel Yetenekler Bataryası ve Akademik Başarı Testleri şeklinde iki bölümden oluşur. Cattell-Horn-Carroll (CHC) kuramı doğrultusunda

genel zihinsel yetenek, detaylı bilişsel beceriler ve dar bilişsel becerilerin tespitini sağlar (Güçyeter, 2016).

RAM özel eğitim değerlendirme kurulunca yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama

Rehberlik ve araştırma merkezleri; il ve ilçelerde rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve özel eğitim çalışmalarının izleme değerlendirme faaliyetlerinin yapılması, tasarlanması, paylaşılması ve bu faaliyetlerin eş güdüm içinde yürütülmesi için hizmet vermektedir (MEB, 2018b).

RAM'ların bünyesinde bulunan *özel eğitim hizmetleri bölümü* ise RAM Yönergesi 6. maddesinin 2. fıkrasında; eğitsel değerlendirme ve tanılama, özel yetenekli çocukların tanınması, izleme ve araştırma geliştirme hizmet alanlarındaki faaliyetleri yerine getiren bir birim olarak tanımlanmıştır (MEB, 2018b). Eğitsel değerlendirme ve tanılama için 18 yaşından büyük bireyler kendileri başvurabilmektedirler. Bunun yanında okul veya veli tarafından da başvuru yapılabilir. Okula kayıtlı öğrencilere eğitsel değerlendirme ve tanılama çalışması okul bölgesindeki RAM tarafından gerçekleştirilirken bir okula kaydı bulunmayanlar için eğitsel değerlendirme ve tanılamamanın ikamet adreslerine yakın RAM'lar tarafından gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 7. maddesinde eğitsel değerlendirme ve tanılama yapılırken ortamın elverişli oluşuna, kişiye özel ölçme araçlarının kullanımına, sağlık problemi sebebiyle RAM'da yapılacak olan değerlendirmeye katılamayacaklar için eğitsel değerlendirme çalışmalarının bu kişilerin bulunduğu yerde yapılmasına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir (MEB, 2018a).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 7. maddesi 5. fıkrasında ise eğitsel değerlendirme ve tanılamada kişinin bütün gelişim alanlarına ait nitelikleri ve akademik becerileri ile eğitim ihtiyaçlarının bir bütün olarak ele alınması gerektiği ve tanılamamanın tüm eğitim kademelerindeki geçişlerde yapılabileceği belirtilmektedir. Ayrıca veli veya okulun isteği doğrultusunda kişinin eğitim başarısı ve ihtiyaçları dikkate alınarak eğitsel değerlendirmenin yenilenebileceği vurgulanmıştır (MEB, 2018b). Ayrıca eğitsel değerlendirme ve tanılamamanın RAM'larda bulunan özel eğitim hizmetleri bölümü tarafından oluşturulacak *özel eğitim değerlendirme kurulunca* gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir (MEB, 2018a).

Tanılama bittiğinde kurul, bireyin özel eğitim gereksinimi olup olmadığını tespit eder ve *özel eğitim değerlendirme kurulu raporu* hazırlar. Tanılama sonucuna uygun olarak bireyin nelere ihtiyacı olabileceği belirlenir, bu ihtiyaçlara yönelik uygun ortam ve eğitim tavsiyelerinde bulunulur, aile de konuyla ilgili olarak bilgilendirilir. Aile, ihtiyaçları düzeyinde, konu ile ilgili eğitime tabi tutulabilir (MEB, 2018c).

Vakıf ve üniversitelerde tanılama

Türkiye'de özel yetenekli çocukların tanınmasında yaygın olarak kullanılan testler şöyle sıralanabilir: Stanford Binet Zekâ Testi, Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R ve WISC-4), Kaufman Kısa Zekâ Testi, Wechsler Sözel Olmayan Yetenek Testi (WNV) ve Anadolu Sak Zekâ Ölçeği (ASIS), Bilişsel Değerlendirme Testi (Cognitive Assessment System - CAS). İlgili testlerin sonuçlarına bağlı olarak zekâ puanları 130 ve üzerinde olan bireyler "özel yetenekli/üstün zekâlı birey" olarak kabul edilmektedir. Ancak özel yetenekli bireylerin tanınması ve değerlendirilmesi çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte yalnızca zekâ testlerinin sonuçlarına dayalı olarak tespitlerde bulunmak yeterli değildir; bunun yerine,

bireyin farklı alanlardaki yetenek ve potansiyellerini daha kapsamlı bir şekilde anlayabilmek için çeşitli testler ve değerlendirme yöntemleri bir arada kullanılmalıdır (Şahin & Zorlu, 2022). Türkiye’de tanılamanın daha farklı bir bakış açısıyla yapıldığı vakıf ve üniversiteler bulunmaktadır.

Anadolu Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitim Programı (ÜYEP)

Anadolu Üniversitesi bünyesinde hizmet veren ÜYEP, ilk olarak 2007-2008 öğretim yılında hayata geçirilmiştir. Burada temel eğitimin 6 ve 7. sınıflarında okumakta olan özel yetenekli çocuklara yönelik çalışmalar yapılmaktadır. ÜYEP, öğrencilere üniversite atmosferinde; bilim insanlarıyla birlikte çalışıp öğrenebilecekleri, bu vesileyle yeteneklerini keşfedip geliştirebilecekleri eğitsel ve sosyal bir ortam sağlamaktadır. Bu program ile özel yetenekli öğrenciler okul dışında okul programıyla paralel, bireysel farklılıklarına yönelik bilimsel destek eğitim alma fırsatını yakalayabilmektedirler.

ÜYEP’te yapılan tanılamaya ait dört temel nitelik bulunmaktadır:

- **Örnekleme temelli tanılama:** Zekânın ilerlemesinde çevresel faktörlerin etkisi doğrultusunda, örnekleme temelli bir tanılama modeli kullanılır. Bu modelde, özel yetenekli öğrenciler, yaşadıkları bölgedeki diğer öğrenciler arasından seçilir.
- **Doğal seleksiyon ve uyumsal ayıklanma:** Bu uygulamada matematik ve fen alanında öğrenmeye istekli tüm öğrenciler öncelikle programa dâhil olurlar. Ancak programdaki dersler işlendikçe, etkinlikler uygulandıkça öğrencilerdeki öğrenme isteği ve motivasyon düzeyleri dikkate alınarak öğrencilere devam etmeleri veya programı bırakmaları doğrultusunda öneride bulunulur.
- **Alana özgü yeteneğin ölçümü:** Bu programda öncelik, fen ve matematik alanlarına verildiği için bu alanlara yönelik tanılama özel yetenek ve bilimsel yaratıcılık testleri ile yapılmaktadır.
- **Çoklu ölçüt kullanımı:** ÜYEP’te zenginleştirme ve hızlandırma yapılırken fen ve matematik alanları tercih edildiğinden tanılama ölçütlerinden bazıları Matematiksel Yetenek Testi, Bilimsel Üretkenlik Testi ve matematik ve fen bilimleri derslerine ait ortalama başarı notları yer almaktadır. Matematiksel Yetenek Testinden alınan puan %70, Bilimsel Üretkenlik Testinden alınan puan %25, matematik ve fen bilgisi derslerinde elde edilen başarı ortalaması ise %5 oranında etkilemektedir (Tarhan & Kılıç, 2018).

ÜYEP’in beşinci sınıf tanılamalarında matematiksel yetenek ve bilimsel yaratıcılık ölçümleri gerçekleştirilir. Bu sınavlar iki bölümden oluşur. İlk bölümde matematiksel yeteneği değerlendiren bir test yapılır; bu testin puanı öğrencinin toplam puanının %70’ini belirler. İkinci bölümde ise bilimsel yaratıcılığı ölçen bir test uygulanır ve bu testin puanı toplam puanın %30’unu etkiler. Matematiksel yetenek testleri çoktan seçmeli sorulardan oluşurken, bilimsel yaratıcılık testi açık uçlu sorular içerir ve birden fazla doğru yanıt kabul edilir. Öğrencilerden her problem için birçok geçerli yanıt üretmeleri beklenir. Bu tanılama işlemi her öğretim yılında yalnızca beşinci sınıf öğrencilerine yılda bir kez yapılır (ÜYEP, 2024).

Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL)

TEVİTÖL, 1993 senesinde İnanç Türkeş’in hatırasını yaşatmak için kurulmuş özel bir lisedir. 2000 senesinde ilk mezunlarını veren lise 2001 yılında Türk Eğitim Vakfı’na

devredilmiştir. TEVİTÖL, öğrencilerinin yetenek ve ilgi alanlarını tespit edip bu doğrultuda yetiştirmelerini sağlamayı misyon olarak belirlemiştir (TEVİTÖL, 2024).

2013-2014 yıllarında TEVİTÖL'e girmek isteyen 8. sınıf öğrencilerinin 6 ve 7. sınıf matematik, fen ve Türkçe derslerine ait not ortalamalarının en az 80 olması gerekmektedir. Bu ön şartı karşılayan adaylar; adayların var olan potansiyellerinin ölçüldüğü bir sınav, zekâ testlerinin kullanıldığı bireysel değerlendirme ve bireysel değerlendirmeden yeterli puan alan adayların katılabildiği gözlem kampında değerlendirmeye tabi tutulurlardı. Beş gün süren gözlem kampında adayların ilgi alanları tespit edilir, bilgiye ulaşma istekleri ve bilgiyi yaşamla bütünleştirme becerileri gözlemlenirdi. Öğrenciler, TEVİTÖL'de Türkçe, matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler, dil öğrenme becerileri, genel kültür, yabancı dil, beden eğitimi, müzik, resim gibi disiplinlere olan yatkınlıkları ve ayrıca yatılı okula uyum, yaratıcılık, iletişim becerileri, takım çalışmasına yatkınlık açılarından değerlendirilmekteydi (Tarhan & Kılıç, 2018). Birinci aşamada İlerlemeli Matrisler Grup Testi, ikinci aşamada ise WISC-R zekâ testi kullanılmaktaydı (TBMM, 2012). TEVİTÖL'ün tanılama kullandığı grup tarama testi ve gözlem kampı yöntemleri Türkiye'de uygulanan örnek teşkil edebilecek tanılama süreçlerinden biri olarak görülmektedir. Gözlem kampında öğrenciler sadece akademik olarak değil duygusal ve sosyal özellikler açısından da değerlendirilebilmekteydi. Bu veriler zekâ testlerini desteklediği gibi adayların okula girmesine engel olacak veriler de olabilmekteydi (Tarhan & Kılıç, 2018).

Ancak TEVİTÖL'ün web sitesinde yayınlanan 2024-2025 eğitim öğretim yılı için kayıt şartları incelendiğinde gözlem kampı uygulamasının kaldırıldığı görülmektedir. Artık okulun belirlediği ön şart, BİLSEM öğrencisi olma veya Liselere Giriş Sınavı (LGS) puanına bağlanmıştır. Ön değerlendirmede öğrencilere yerleşke yaşamı ve yatılı olarak topluca barınmanın gerektirdiği kişilik özellikleri ile öz bakım becerilerinin yeterliğini, ulusal ve evrensel değerler konusundaki farkındalığını gözlemek; öğrencinin görsel ve sahne sanatları, müzik, spor ve kültür alanındaki becerilerini ortaya koymak; proje hazırlama ile akademik ve kültürel birikimlerini belirlemek amaçlı beceri soruları yöneltilmektedir. LGS puanı ve ön değerlendirmeden alınan puanların toplamı yeterliyse öğrenci TEVİTÖL'e kayıt yaptırabilmektedir (TEVİTÖL, 2024).

Okul öncesinde tanılama

Türkiye'de tanılama çalışmaları okullu çocuklar için genellikle RAM bünyesinde yürütülüyor olsa da erken çocukluk döneminde olan çocukların tanınması RAM'ların yanında hastanelerde ya da özel sektördeki psikologlar tarafından gerçekleştirilebilmektedir (TBMM, 2012). Okul öncesi dönemde olan ve özel yetenekli olduğu düşünülen çocuklara gelişim testleri uygulanmaktadır. Bu testler daha çok çocukların yaşlarıyla karşılaştırılması temeline dayalıdır. Türkiye'de sıklıkla bu amaçla kullanılan testler: Denver II, Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişim Bölümü tarafından ortaya konulan "Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı" (GEÇDA), 5-7 yaş arası Temel Kabiliyetler Testi (TKT), Ankara Üniversitesi tarafından geliştirilen "Ankara Gelişim Envanteri (AGTE)"dir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 43/1 maddesinde okul öncesi dönemde bulunan çocukların yeteneklerinin farkına varmaları ve bu yeteneklerini geliştirebilmeleri için MEB tarafından okullar açılacağı belirtilip BİLSEM Yönergesinde BİLSEM'lerin okul öncesi öğrencileri kapsadığı ifade edilmiş olsa da Türkiye'de okul öncesi çağıdaki çocukların tanınmasına dair MEB tarafından yapılan bir çalışma bulunmamaktadır (Gökdemir, 2017).

Ancak okul öncesi çağda bulunan özel yetenekli çocukların tanınmasına yönelik ulusal ölçme araçları geliştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin Raven Renkli İlerlemeli Matrisler Testi'nin 4-6 yaş aralığında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış ve çalışma sonucunda 4-6 yaş aralığındaki çocuklara uygulanabilecek bir test olduğu sonucuna varılmıştır (Bildiren vd., 2017). Ayrıca Türkiye'de geliştirilen ilk zekâ testi olan 4-12 yaş grubundaki öğrenciler için hazırlanmış olan Anadolu Sak Zekâ Ölçeği (ASİS)'nin ardından son olarak Bildiren Sözel Olmayan Yetenek Testi (BNV) ortaya konulmuştur (Bildiren vd., 2021). Okul öncesi dönemde bulunan çocuklara yönelik son yıllarda bazı çalışmalar yapılmış olsa da bunların yeterli olmadığı söylenebilir (Kavruk & Seyitoğlu, 2022).

ABD'de Özel Yetenekli Çocukların Tanınması

Özel yetenekli çocukların tanınmasında öncü bir ülke olmasına rağmen ABD'de federal düzeyde standartların olduğunu belirtmek mümkün görünmemektedir (Gökdemir, 2017). McClain ve Pfeiffer (2012)'a göre ABD'de bulunan 50 eyaletten 48'inde (%96) eğitim bakanlıkları tarafından özel yeteneğe ilişkin bir tanımın yapıldığı tespit edilmiştir ancak farklı eyaletlere ait eğitim bakanlıkları tarafından kavramların farklı şekilde ele alındığı da gözlenmiştir. Bazı eyaletlerin eğitim bakanlıklarında "talented" ve "gifted" kavramlarının birlikte kullanıldığı bazılarında ise bu kavramların ayrı ayrı ele alındığı görülmektedir. Eyaletlerin 32'sinde (%66) özel yetenekli çocukların belirlenmesi için yasal düzenlemeler yer almaktadır. 12 eyalette ise özel yetenekli çocukların belirlenmesine yönelik eyalet düzeyinde bir yasal düzenlemenin yer almadığı görülmektedir. Yani özel yetenekli çocukların belirlenmesi süreci bu eyaletlerde yerel yönetimlere ve yerel eğitim ajanslarına bırakılmıştır. Altı eyalette ise ne merkezi düzeyde ne de yerel düzeyde herhangi bir düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak 44 eyalette merkezi veya yerel düzeyde bir yasal düzenleme bulunmaktadır. Örneğin Illinois eyaletinde özel yetenekli çocukların tanınmasında altı standart dikkate alınmaktadır: (1) Gözlem, öğrenci seçki dosyası ve okul bölgesi tarafından kullanılan ölçme araçları işe koşulmalıdır. (2) Dil ve matematik alanlarına önem verilmelidir. (3) Ölçme araçları dezavantajlı çocuklar dikkate alınarak seçilmelidir. (4) Tanılama sürecinde eşitlik ve adalet önceliklendirilmelidir. (5) Tanılama sürecinde farklı yetenek alanlarına eşit düzeyde önem verilmelidir. (6) Tanılama süreçleri ile özel yetenekli çocukların eğitimi arasındaki uyum gözetilmelidir (TBMM, 2012).

Özel yetenekli çocukların tespit edilmesi aşamasında kullanılan yöntemler ve ölçme yapılan alanlar yedi kategoriye ayrılmaktadır: (1) zihinsel alan (zekâ testleri), (2) performans değerlendirme, (3) başarı değerlendirme, (4) yaratıcılık, (5) yönlendirme (aday gösterme), (6) davranış kontrol listeleri ve (7) dereceleme ölçekleri. Eyaletlerin 16'sında özel yetenekli çocukların tanınmasında zekâ testleri kullanılırken 17 eyalette başarı testleri kullanılmaktadır. Sonuç olarak, toplam 33 eyalette ağırlıklı olarak iki alanda (zekâ ve başarı) ölçme değerlendirme çalışmaları yürütülmektedir. 13 eyalette öğretmen ve/veya veliler tarafından yönlendirme (aday gösterme), özel yetenekli çocukların tanınmasında kullanılmaktadır. Dokuz eyalette öğretmenler tarafından doldurulan dereceleme ölçekleri, yedi eyalette ise davranış kontrol listeleri kullanılmaktadır. Son olarak, sekiz eyalette performans değerlendirme işe koşulurken dokuz eyalette yaratıcılık testleri kullanılmaktadır (McClain & Pfeiffer, 2012).

ABD’de özel yetenekli çocukların tanınmasında kullanılan karar verme modelleri

ABD’de özel yetenekli çocukların tanınmasında farklı karar verme modelleri kullanılmaktadır (McClain & Pfeiffer, 2012):

- Tek bir kesme puanı: Yerel yönetimin özel yetenekli çocuğu tanılamada tek bir puan kullanması durumudur (Örn. Çocuğun zekâ testi puanının 130 ve üzerinde olması).
- Tek bir kesme puanı (esnek ölçüt) kullanımı: Tek bir kesme puanının kullanımına benzer şekilde tek bir test sonucu da kullanılabilir ancak yerel yönetimler, hangi testin kullanılacağı konusunda esnek davranabilir ve iki veya daha fazla seçenek içerisinde tek bir ölçütü kullanmaya karar verebilir (Örn. Çocuğun bir yaratıcılık testinde yüzde 10’luk dilimde olması veya bir zekâ testinde aritmetik ortalamanın üzerinde bulunması).
- Çok sayıda kesme puanı kullanımı: Bu modele göre çocuğun iki veya daha fazla sayıda farklı ölçme aracından önceden belirlenmiş olan kesme puanlarının üzerinde bir performans göstermesi beklenir (Örn. Çocuğun zekâ testinde yüzde 5’lik dilimde olması ve yaratıcılık testinde yüzde 15’lik dilimde olması).
- Ortalama alma: Önceki modellerden farklı olarak bu yöntem, bir çocuğun farklı alanlarda farklı düzeylerde özel yetenek gösterebileceğini savunur. Yani bir çocuk farklı alanlarda aynı düzeyde özel yetenek gösteremeyebilir.
- Dinamik yaklaşım: Özel yetenek, zamana bağlı olarak değişim miktarıyla ölçülebilir (Örn. Çocuğun ilk testteki puanları, ikinci testten elde ettikleri puanla karşılaştırılır ve değişim miktarı özel yeteneğin belirleyicisi işlevi görür.).

Tablo 1’de ABD’deki eyaletler tarafından kullanılan karar verme modelleri sunulmuştur (McClain & Pfeiffer, 2012).

Tablo 1. ABD'deki Eyaletler Tarafından Kullanılan Karar Verme Modelleri

Eyalet	Tek bir kesme puanı	Tek bir kesme puanı (esnek ölçüt) kullanımı	Çok sayıda kesme puanı ya da ortalama alma	Dinamik yaklaşım	Model kullanılmamaktadır.
Alabama		X			
Alaska					X
Arizona		X			
Arkansas			X		
California			X		
Colorado		X			
Connecticut			X		
Delaware					X
Florida			X		
Georgia			X		
Hawaii			X		
Idaho			X		
Illinois					X
Indiana					X
Iowa					X
Kansas			X		
Kentucky			X		
Louisiana		X			
Maine					X
Maryland					X
Massachusetts					X
Michigan					X
Minnesota					X
Mississippi			X		
Missouri			X		
Montana			X		
Nebraska			X		
Nevada			X		
New Hampshire					X
New Jersey			X		
New Mexico			X		
North Dakota					X
Ohio		X			
Oklahoma		X			
Oregon			X		
Pennsylvania		X			
Rhode Island					X
South Carolina			X		
South Dakota					X
Tennessee			X		
Texas			X		
Utah			X		
Vermont					X
Virginia			X		
Washington			X		
West Virginia			X		
Wisconsin			X		
Wyoming			X		
Toplam	0	7	26	0	15
Yüzde (%)	0	14	54	0	32

Tablonun son sütunu, herhangi bir karar verme modelinin kullanılmadığı ülkeleri göstermektedir.

Tablo 1 incelendiğinde karar verme modellerinden en çok kullanılan yaklaşımın, “çok sayıda kesme puanı kullanımı ya da ortalama alma”; en az kullanılan yaklaşımın ise “tek bir kesme puanı” ile “dinamik yaklaşım” olduğu görülmektedir.

Rusya’da Özel Yetenekli Çocukların Tanınması

Rusya'daki özel yetenekli çocuklarla ilgili eğitim politikalarının, Rusya İmparatorluğunun eğitim gelenekleri ile Sovyetler Birliği'nin devrim sonrası geleneklerine dayandığı görülmektedir. İki eğitim sisteminde de çocuklar sahip oldukları yeteneklere göre tanınmış ve eğitilmişlerdir. Günümüzde özel yetenekli çocukların tanılama, yerleştirme ve eğitim süreci yasal federal kanunlar tarafından belirlenmektedir (Grigorenko, 2017).

Batılı uzmanlar Sovyetler Birliği döneminde Rusya'daki özel yetenekli çocuklar ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında detaylı bilgilere ulaşamazken 1960'lı yıllardan itibaren Rus psikologlar, özel yetenekli çocuklar ve ergenlerle ilgili çalışmaları hakkındaki bilgileri Batılı ülkelerdeki meslektaşlarıyla giderek daha fazla paylaşmaya başlamışlardır (Dorfman, 2000). Sovyetler Birliği'nin Sputnik uydusunu fırlattığı 1957 yılından Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1991 yılına kadar, Rus eğitim geleneğindeki özel yetenekli çocuklar dünyaca tanınmaktaydı (Jeltova & Grigorenko, 2005).

Rusya'nın özel yetenekli çocukların eğitimine yönelik başarılı çalışmaları 1950'lerde dönemin Nobel ödüllü bilim insanları öncülüğünde kurulan iki tip okula kadar uzanmaktadır. Birinci tip okullar, üniversite yerleşkelerinde kurulan, akademisyenlerin ders verdiği, çevrenin tüm imkânlarının ve çocukların sorunlarına yönelik danışma merkezlerinin eğitimin hizmetinde olduğu okullardır. Bu okullar için öğrenci seçimi, bölgedeki tüm ortaokul öğrencileri arasından olmak üzere matematik, fizik, kimya, biyoloji ve enformatik alanlarında ayrı ayrı seçilen ve ortaöğretim seviyesinde eğitim alan öğrencilere yöneliktir. Birinci tür okullar, Moskova, Leningrad, Kiev ve Novosibirsk'teki Bilim Kenti'nde yer alan üniversite yerleşkelerinde kurulmuştur. Özel yetenekli çocuklara eğitim veren ikinci tür okullar, tanılama çalışmalarını altı yaşındaki öğrenciler arasında yapmaktadırlar. Bu okullarda daha çok yabancı dil, müzik, folklor, edebiyat ve felsefe eğitimleri verilmektedir. Bu kurumların en ünlülerine Gnesin Müzik Okulu, Stragonov Sanat Okulu ve Leningrad Bale Okulu örnek verilebilir (Grigorenko & Clinkenbeard, 1994).

Rusya'da özel yeteneğin tanınması ve geliştirilmesine ilişkin birçok eğilim ortaya çıkmıştır. Krutetsky (1963, 1964) özel yeteneklere değinen raporlar yayınlamış, Matyushkin (1990) üstün zekâ ve yaratıcılık konusunda Sovyet perspektifinin ana hatlarını çizmiştir. Bogoyavlenskaya (1995) Torrance testleri ile ölçülen yaratıcılığı, yaratıcılığı ölçmek için geliştirdiği *Yaratıcı Alan* adı verilen orijinal bir teknikle karşılaştırmıştır. Rusya'da ölçme araçları standardize edilip Rus normları oluşturulmuştur (Dorfman, 2000).

Druzhinin ve Khazratova (1994) dört tane oyun benzeri görevden oluşan ve yaşları üç ile beş arasında değişen okul öncesi çocukların yaratıcılığını ölçmek için tasarlanmış bir test geliştirmiştir. Yaratıcılığın erken yaşlarda ölçülebilir olduğu ancak zamanla bir miktar düşüşün meydana geldiğini tespit ettiler. Druzhinin ve arkadaşları (1995) ise sosyal çevrenin çocukların yaratıcı yetenekleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Bazı koşulların yaratıcı davranışın gelişimini teşvik ettiği ve yaratıcı davranışın sosyal olarak pekiştirilmesinin ortaya çıkma sıklığını artırdığını belirttiler. Druzhinin ve Khazratova (1994) yaratıcılığın herkeste sadece olumlu özelliklerle ilişkili olmadığını, doğrudan gözlem tekniğini kullanarak,

çocuklarda gelişen yaratıcılığa bazen nevrotik davranışların da eşlik ettiğini gözlemlemiştir (Dorfman, 2000).

Çok sayıda araştırmaya dayanarak Druzhinin, yaratıcılığın iki aşamada geliştiği sonucuna varmıştır. Birincil, genel, uzmanlaşmamış yaratıcı yetenek, üç ile beş yaş arasındaki çocuklarda ortaya çıkmaktadır. Yetişkin davranışlarının taklit edilmesi, genç yaşta yaratıcılığın gelişmesi için çok önemlidir. İkincil yaratıcılık ise ergenlerde yaklaşık 13 yaşında başlar ve 20 yaşına kadar devam eder. Yaşın ilerlemesi, daha önceki genel yaratıcı yeteneklere dayalı özel alana özgü yaratıcılığın gelişimini yansıtır. İkinci aşamada da mesleki odaklanma, aile ve akran desteği çok önemlidir (Dorfman, 2000).

Rusya'da özel yetenekli çocukların tanınmasında farklı bilgi veya performansla dayalı yarışmalar da kullanılmaktadır. Bu yarışmalar, kurulan yarışma ağı ile 50 yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Yarışmalar; farklı türlerde, okul, eyalet, şehir, bölge vb. olacak şekilde farklı düzeylerde düzenlenmektedir. Temel işlevi yeteneği belirlemek olan bu yarışmaların en yaygın olanları; alana özgü olimpiyatlar, turnuvalar, uzun süreli dışarıdan yazışma ile eğitim veren kurslar/yarışmalar ve öğrenci konferanslarıdır (Gökdemir, 2017). Seçilen özel yetenekli çocuklar, normal okul günlerini geçirdikleri, matematik veya fizik gibi belli bir akademik alana odaklanan akademik yani birincil yerleşimleri olarak hizmet veren uzmanlaşmış okullara yerleştirilir veya normal okul günlerinden sonra devam ettikleri ikincil bir programa (müzik, sanat, dans veya spora odaklanan programlar) yerleştirilir (Grigorenko, 2017).

Alana özgü olimpiyatlar ise Rus devlet okullarında uzun bir geleneğe sahiptir. Petersburg Olimpiyatları Rusya'daki en eski olimpiyatlardır; ilki 1934 yılında gerçekleştirilmiştir. Tüm Rusya'yı kapsayan olimpiyat 1961'de, tüm Sovyetler Birliği'ni kapsayan olimpiyat ise 1967'de düzenlenmiştir. Şu anda Rusya'da 24 alana özgü olimpiyat bulunmaktadır. Her olimpiyatın tamamlanması (a) okul düzeyinde, (b) şehir düzeyinde, (c) bölge düzeyinde ve (d) ülke çapında olmak üzere dört düzeyde gerçekleşmektedir (Liashenko vd., 2017).

Rus eğitim sisteminde özel yetenekli çocukların tanınmasında; (1) özel yetenekli çocuklar için okul dışındaki öğrenme ortamlarına (kulüpler, müzeler, merkezler) uyarlanan ve uzmanlar tarafından gerçekleştirilen okul sonrası faaliyetler, (2) üst düzey performansı ortaya koymak ve teşvik etmek amacıyla kullanılan belli özel yetenekli çocuklar için çeşitli yarışmalar, (3) uzmanlaşmış okullar ağı ve (4) yükseköğrenim kurumları ile müzeler, tiyatrolar, spor kulüpleri gibi diğer ilgili kurumlar arasındaki çeşitli iş birlikleri sayılabilir (Grigorenko, 2017).

Rusya'da özel yetenekli çocukların yetiştirilmesinde belirli bir yaklaşıma sahip okulların sayısı fazladır. Bu okullardan bazıları; uluslararası düzeyde tanınan Kolmogorov Matematik ve Bilim Okulu'dur. Tatiana Tarasova'nın artistik patinaj okulu oldukça fazla sayıda olimpiyat ve muhtelif müsabaka şampiyonları çıkarmıştır. Elena Adzhemova'daki keman eğitimleri hem oldukça rekabetçi hem de son derece prestijli değerlendirilmektedir (Grigorenko, 2017). Sibirya'nın Novosibirsk şehrinde bulunan bilim akademisi, çocukları ilkokuldan sonra kabul eden ve yatılı eğitim hizmeti sunan okullardan birisidir. Müzik, resim, bale dersleri veren güzel sanat okulları da öğrencileri altı yaşında zorlu bir sınavla alan okullardandır (Gökdemir, 2017).

1992 yılında Moskova Eğitim Bakanlığı tarafından özel yetenekli çocuklar için kurulan ilk devlet okulu ise Sozvezdie (Takımyıldız); pro-gymnasium (0-4. sınıflarda) ve gymnasium (5-11. sınıflarda) olmak üzere ikiye ayrılan okuludur. Sozvezdie Okulundaki müfredatın ayırt

edici özelliği, genel yetenekli çocukların yaratıcılık, entelektüel ve kişisel gelişiminin okula başladıkları andan itibaren teşvik edilmesidir. Müfredat, (a) tematik disiplinlerarası model, (b) sorunların küresel doğası, (c) sorun çözme yaklaşımı, (d) öz-yönetimli öğrenmenin, araştırma becerilerinin ve yöntemlerinin geliştirilmesi temeline dayanmaktadır. Sozvezdie Okulu'nda, Moskova'da 30'dan fazla okulda ve Rusya'daki farklı şehirlerde özel yetenekli çocukların tanınmasında standartlaştırılmış bilişsel yetenek ve yaratıcılık testi kullanılmaktadır. Tanılama süreci başlamadan önce okul personeli çocukların okulun birinci sınıfına (6-7 yaş) girmesini isteyen velilerle görüşür. Görüşmenin amacı velilere müfredatın özelliklerini, hedeflerini, kriterlerini ve belirleme süreçlerini açıklamaktır (Shcheblanova & Shumakova, 2007).

Sozvezdie Okulunda, özel yetenekli çocukları tanılamak için şu özellikler dikkate alınır:

- Yaşıtlarından daha yüksek entelektüel yetenekler, ileri düzey anlama ve genelleme, daha hızlı öğrenme,
- Yaratıcılık, olağandışı, benzersiz ve anlamlı çözümler yaratma konusunda yüksek düzeyde beceri, alternatif ve çeşitli süreçler yoluyla yenilik arayışı,
- Kişisel özellikler; yüksek merak, göreve bağlılık, açık fikirlilik, yenilik ihtiyacı.

Tanılama süreci aşağıdaki aşamaları içerir;

- Kısa bir bilişsel yetenek testi,
- Oyun dersi,
- Bireysel görüşme.

İlk aşamada beş ya da altı çocuktan oluşan gruplara görsellerden oluşan 20 aşamalı bir set verilir ve talimatlara göre görselleri seçmeleri istenir. İkinci aşamada bu gruplardaki çocuklarla bir dizi oyun oynanır. "Sor ve tahmin et", "birkaç şeyi eşleştir", "karşılaştırma yap", "farklılık ve benzerlikleri bul", "olağan dışı kullanımlar" ve "ne olursa?" başlıklarında oyunlar oynanır. Burada amaç her çocuğun soru oluşturma, yeni bilgiler bulma, karar verme, genelleme yapma, soyut fikirlerle çalışma, farklı ilişkileri sentezleme becerilerini ortaya çıkarmaktır. Oyun derslerinde çocuklara bir psikolog rehberlik eder. Bu sırada 3-5 psikolog ve eğitimci ise çocukları gözlemleyerek onların cevaplarını, motivasyonlarını diğer çocuklarla olan iş birliklerini değerlendirirler. Bireysel görüşme aşamasında ise daha önce belirlenen kriterlere göre ebeveynler ve öğretmenler çocuğun yetenekleri, sorunları ile ilgili konuşurlar. Giriş komisyonu tüm aşamaları değerlendirerek nihai sonucu açıklar. Sonuçla ilgili açıklamaları, tüm olumlu ve olumsuz detayları ebeveynlerle paylaşır (Shcheblanova & Shumakova, 2007).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Özel yetenekli çocukların belirlenmesi ve desteklenmesi, herhangi bir ülkenin eğitim sisteminin stratejik bir görevi, ülkenin ekonomisinin, işgücünün, entelektüel ve manevi potansiyelinin gelişiminin anahtarıdır (Grigorenko, 2017). Kelemen (2012) özel yetenekli öğrencilerin tanınmasında temel olarak altı yaklaşımın kullanılabileceğini ileri sürmektedir: (1) gözlem, (2) bilişsel testlerin kullanımı, (3) aileler tarafından aday gösterme, (4) öğretmenler tarafından aday gösterme, (5) sınıf arkadaşları tarafından aday gösterme, (6) okul başarı puanlarının analizi. Gözlem yaklaşımının sınırlılığına yönelik literatürde karşı iddialar bulunmaktadır. Örneğin Benito (1989) küçük yaş grubundaki çocukların örtük sosyal ve

bilişsel becerilere sahip olabileceğini ve bu becerilerin gözlenmesinin güç olduğunu ileri sürmektedir. Kelemen tarafından öne sürülen yaklaşımların yarısında özel yetenekli öğrenciler hakkında zengin gözlemlere sahip olması muhtemel kişilerin (ebeveyn, öğretmen, akranlar) işe koşulduğu görülmektedir. İlgili çocuklarla daha çok vakit geçiren ve bu çocukların iç dünyasına ilişkin zengin gözlemlere sahip olan kişilerin isabetli bir şekilde yönlendirebileceği düşünülebilir. Nitekim bir ölçme aracının geçerliğine ilişkin kanıt sunmada, ölçme aracını alan kişileri tanıyan bireylerin ilgili ölçme aracını tanıdıkları kişiler için doldurması beklenmektedir ve elde edilen sonuçlar arasındaki yüksek tutarlılık hem kişinin kendisini ne kadar tanıdığına hem de ilgili ölçme aracının geçerliğine kanıt sunabilmektedir. Kösa ve Erkan (2013)'a göre özel yetenekli çocukların belirlenmesinde problem kurma gibi üst düzey zihinsel özelliklerin ele alınması büyük bir önem taşımaktadır. İlgili özelliklere dayalı planlanan eğitimler de bu öğrencilerin analiz ve sentez becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Türkiye’de özel yetenekli çocukların tanınmasında grup ve bireysel zekâ testleri kullanılarak daha çok zihinsel performans ölçülmeye çalışılmaktadır. Çocuğun portfolyo (öğrenci gelişim dosyası), eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri, motivasyon vb. alanlardaki durumu dikkate alınmamaktadır (Tarhan & Kılıç, 2018). Kullanılan testlerin kültür ve dil normlarına uygun hale getirilmesi, geçerlik, güvenirlik ve güncellik açısından sürekli yenilenmesi önem taşımaktadır. Türkiye’de bazen aynı bireyin iki farklı testten aldığı sonuçlar arasında büyük farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin, bir öğrencinin BİLSEM tarafından yapılan bir tanılamadan aldığı sonuçla özel bir kurum tarafından yapılan tanılamadan aldığı sonuç birbirini desteklemeyebilmektedir. Erken çocukluk döneminde özel yetenekli olarak tanılanan çocukların yaşları büyüdükçe normal zekâ düzeyinde çıktıkları görülmektedir. Bu sebeple testler arasında karşılaştırma çalışmaları yapılarak bu durumlara sebep olan unsurlar tespit edilmelidir (Şahin & Zorlu, 2022; Tarhan & Kılıç, 2018). Ancak tüm bunlara rağmen son yıllarda özellikle tanılama ile ilgili olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Ulusal tanılama araçları geliştirilmekte, tek sınav ile tanılanmanın önüne geçecek çözümler üretilmeye çalışılmaktadır (Çitil, 2020).

ABD’de özel yetenekli çocukların tanınmasında çok sayıda yöntemin birlikte kullanımı bu çocuklara sunulan eğitim içeriklerinin de zenginleşmesi ile sonuçlanmıştır (McClain & Pfeiffer, 2012). Özel yeteneği tanımlama konusunda hem eğitim politikacıları hem de eğitimciler arasında bir uzlaşma olmadığı ileri sürülmektedir (Heller, 2004). Bunun doğal bir sonucu olarak da farklı eyaletlerde hem özel yeteneğin tanımı hem de özel yetenekli çocukların tanınması konusunda farklı uygulamalar söz konusudur (McClain & Pfeiffer, 2012).

Rusya’da özel yetenekli çocukların tanınması uzun yıllar gizlilik içinde yürütülmüştür. Daha sonra paylaşılan bilgiler ışığında Rusya’da özel yetenekli çocukların tanınmasında farklı pek çok ölçme aracı kullanılmış ve eğilim ortaya çıkmıştır. Kullanılan ölçme araçları standardize edilmiş ve Rusya’ya ait normlar oluşturulmuştur. Bilgi ve performans dayalı yarışmalar da özel yetenekli çocukların tanınmasında kullanılmıştır.

PEDAGOJİK ÇIKARIMLAR

Özel yetenekli çocukların tanınmasında çözüm bekleyen birçok sorun bulunmaktadır. Örneğin, özel yetenekli bazı çocuklar öğretmenlerin dikkatinden kaçmaktadır. Bununla birlikte tanılamada standart zekâ ve yaratıcılık testleri kullanılarak özel yeteneğin tespit

edilmesine önem verilirken, özel yeteneğin geliştirilmesinin esas alındığı eğitimde aksaklıklar bulunmaktadır. Tanılamada standart testlerin kullanımı beraberinde “etiketleme” (yetenekli - yeteneksiz) riskini getirmektedir. Bu tür sorunların üstesinden gelmenin etkili yolu; örgün eğitim ve destek eğitim kurumları ile yükseköğretim kurumları arasında, iş birliğine dayalı çalışmaların yürütülmesidir.

SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada özel yetenekli çocukların tanınması kapsamında Türkiye’ye ek olarak bu alanda öncü olduğu düşünülen ABD ve Rusya ele alınmıştır. Araştırmacıların Türkiye ile benzer özelliklere sahip başka ülkelerde özel yetenekli çocukların tanınma sürecini ortaya koyması önerilebilir. Tanılamanın standart koşullarda yapılması büyük bir önem arz etmektedir. Bunun için yönlendirmeden testlerin kullanımına kadar standart bir yaklaşımın kullanılması yararlı olacaktır. Milli Eğitim Bakanlığının ilgili kurumlarla işbirliği içinde ilgili standardizasyonun sağlanması için çalışmalar yapmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmanın yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yapay Zeka Kullanım Beyanı

Bu çalışmada yapay zeka kullanılmamıştır.

KAYNAKLAR

- Agarwal, S. (2012). Writing a review article: For the beginners in research. *International Journal of Science and Research*, 3(10), 813-815.
- Benito, Y. (1989). *Planning and implementing programs for the gifted*. Teachers College Press.
- Bildiren, A., Bırakmaz Bilgen, Ö., & Korkmaz, M. (2021). Ulusal sözsüz bilişsel yetenek testi (BNV) geliştirme çalışması. *Sage Journals*, 1-16. <https://doi.org/10.1177/21582440211046945>
- Bildiren, A., Kargın, T., & Korkmaz, M. (2017). Renkli progresif matrisleri testi'nin 4-6 yaş aralığında güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 7(1), 19-38.
- Campbell, D. T., & Fiske, D. W. (1959). Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin*, 56(2), 81-105. doi:10.1037/h0046016
- Çalışkan, K., & Baloğlu, M. (2023). BİLSEM'e öğrenci aday gösteren ve göstermeyen öğretmenlerin özel yetenekliler eğitimine ilişkin öz yeterliklerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 55, 210-230.
- Çitil, M. (2020). Geçmişten günümüze türkiye'de özel yeteneklilerin eğitimi: Prof. Dr. Ayşegül Ataman ile görüşme. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(10), 511-524.
- Dorfman, L. (2000). Research on gifted children and adolescents in Russia: A chronicle of theoretical and empirical development. *Roeper Review*.
- Enç, M. (1979). *Üstün beyin gücü*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Gökdemir, Ş. (2017). *Ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin tanılama sürecinin öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı.
- Gökdemir-Ekici, S., & Kurnaz, A. (2020). BİLSEM tanılama sürecinde kullanılan zeka testlerinin psikolojik danışmanların ve BİLSEM öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(10), 365-399.
- Grigorenko, E. L. (2017). Gifted education in Russia: Developing, threshold, or developed. *Cogent Education*, 4(1), 1364898.
- Grigorenko, E. L., & Clinkenbeard, P. (1994). An inside view of gifted education in Russia. *Roeper Review*. 167-171.
- Güçyeter, Ş. (2016). Türkiye'de üstün yeteneklileri tanılama araştırmaları ve tanılamada kullanılan ölçme araçları. *Turkish Journal of Education*, 5(4), 235-254.
- Heller, K. A. (2004). Identification of gifted and talented students. *Psychology Science*, 46(3), 302-323.
- Jeltova, I., & Grigorenko, E. L. (2005). *Systemic approaches to giftedness contributions of Russian psychology. Conceptions of giftedness*. Cambridge University Press,
- Karadağ, E. (2016). Özel yetenekli bireylerin tanılanması ve tanılamaya yönelik alternatif değerlendirme araçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 561-571.
- Karadağ, Y., & Baştuğ, G. (2018). Türkiye'de zekâ değerlendirme sürecinde yaşanan etik sorunlar ve öneriler. *ASHD*, 17(2), 46-57.

- Kavruk, S. Z., & Seyitoğlu, M. N. (2022). Okul öncesi dönemde üstün yetenekli çocukların özellikleri, tanınması ve eğitimleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 25-37.
- Kelemen, G. (2012). Identification of highly gifted children. *Exedra: Revista Científica*, 6, 43-55.
- Kösa, T., & Erkan B. (2023). Özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin gerçekçi problem kurma performanslarının belirlenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 428-440.
- Liashenko, A.K., Khalezov E.A., & Arsalidou, M. (2017). Methods for identifying cognitively gifted children, psychology. *Journal of the Higher School of Economics*, 14(2). 207-218.
- Maznichenko, M. A., Neskromnykh, N. I., Sadilova, O. P., Brevnova, C. V., Grigorashchenko-Alieva, N. M., & Fomenko V. A. (2021). Identification and support of gifted children means of network interaction. *Science for Education Today*, 11(2). 7-31.
- McClain, M. C. & Pfeiffer, S. (2012). Identification of gifted students in the United States today: A look at state definitions, policies, and practices. *Journal of Applied School Psychology*, 28, 59-88.
- MEB (2013). *Özel yetenekli bireyler strateji ve uygulama planı 2013-2017*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_01/29020305_stratejiveuygulamaplan4temmuz.pdf adresinden alındı.
- MEB (2015). *Özel eğitimin güçlendirilmesi projesi*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitimin-guclendirilmesi-projesi/icerik/558> adresinden alındı
- MEB (2018a). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı.
- MEB (2018b). *RAM yönergesi*. Mevzuat bilgi sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- MEB (2018c). *Rehberlik ve araştırma merkezi kılavuzu*. Ankara.
- MEB (2024). *Bilim ve sanat merkezleri öğrenci tanılama ve yerleştirme kılavuzu*. Ankara.
- Özdemir-Kemahlı, P., Kemahlı Ş. B., & Ekşi, H. (2018). Özel yetenekli tanısı almaya aday olmak: Ebeveynlerin öğrenci tanılama sürecini aile içi psiko-sosyal deneyimler üzerinden değerlendirmesi, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(2). 59-83.
- Özmen, F., & Kömürlü, F. (2013). Türkiye’de üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin eğitimine ilişkin politika ve uygulamalar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 14(2), 35-56.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Shcheblanova, E., & Shumakova, N. (2007). *Echa news: European council for high ability*. Volume: 21. No:1.

- Şahin, H., & Zorlu, A. (2022). Türkiye’de özel yetenekli bireyleri tanılama süreci ve tanılamada kullanılan yöntemler. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 863-885
<https://doi.org/10.37669/milliegitim.788454>
- Şirin, A. (2018). *Görsel sanatlar alanında üstün (özel) yetenekli çocukların tanılanmasında kullanılacak kriterlerin uzman görüşleriyle belirlenmesi (Doktora Tezi)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Tarhan, S., & Kılıç , Ş. (2018). Üstün zekalı ve üstün yeteneklilerin tanılanması Türkiye’deki eğitim modelleri. Üstün Zekalılar Enstitüsü: <https://ustunzekalilar.org/tr/Makaleler/Icerik/143-Ustun-Zekali-Ustun-Yeteneklilerin-Tanilanmasi> adresinden alındı.
- Taşçılar, M. Z. (2021). Özel yetenekli bireylerin tanılanması. *Özel yetenek ve BİLSEM’ler* (s. 143-155). içinde. Ankara: MEB ORGM.
- TBMM (2012). *Üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkemizin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamlarının sağlanması amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu*. Ankara: TBMM.
- TEVİTÖL (2024). *Başvuru süreci*. TEVİTÖL: <https://tevitol.k12.tr/kayit-kayit-kabul-sureci> adresinden alındı.
- ÜYEP (2024). *Test tanı*. ÜYEP: <https://uyep.anadolu.edu.tr/test-tani> adresinden alındı.
- Yang, Y. (2009). Identification of young, gifted children: An analysis of instruments and recommendations for practice. https://files.nwesd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/JAN%2028%20for%20Anita/Yang%20ID%20of%20Young%20Children.pdf adresinden alındı.

EXTENDED ABSTRACT

Identification of Gifted Children in Different Countries: The Case of Türkiye, the United States of America and Russia

Introduction

Gifted children are defined as individuals who are statistically exceptional and constitute a unique human resource for the development of societies. These children have extraordinary intellectual abilities and show innovative and creative characteristics (McClain & Pfeiffer, 2012). Although there is no precise cut-off point, it is suggested that between 3% and 5% of the upper limit of the population may be gifted individuals. However, it is argued that this percentage can increase to 20s if appropriate environments are created to support the intelligence, creativity and self-motivation of these children (Kelemen, 2012). In recent years, it has been expressed that the identification of gifted children based solely on intelligence test results may cause serious problems. In parallel to this, experts have suggested that a more comprehensive assessment and evaluation approach in which multiple criteria are used to identify gifted children may be more appropriate (McClain & Pfeiffer, 2012). This approach is parallel to the triangulation technique and is in line with the multitrait-multimethod approach (Campbell & Fiske, 1959) underlying mixed research methods. Because in this approach, it is argued that one measurement method alone cannot make an accurate assessment, and therefore the use of multiple measurement methods together may be more useful to obtain accurate results. The process of identifying gifted individuals includes collecting data on individual characteristics such as creativity, leadership, achievement, intelligence and artistic tendencies, evaluating the mental capacities or potentials of individuals in the light of these data, completing the training of teachers in related fields and organizing the current education system according to the needs. In order to increase the validity and reliability of the assessments made during the identification process of gifted individuals, data collection tools should be diversified and experts from other related disciplines should be involved in the identification process (Karadağ, 2016). Due to the characteristics of gifted individuals such as highly developed creativity, high-level mental characteristics such as problem solving, rapid adaptation and intense focusing skills, it is of great importance for the continuity of their potential to be recognized at an early stage and to receive an education compatible with their developmental characteristics. In this context, different diagnostic approaches have been developed in the world, educational institutions have been established and laws regulating the working principles of these institutions have been enacted (Özdemir-Kemahlı et al., 2018).

Today, psychometric measurement tools and ability-based assessment scales are widely used to diagnose gifted children. Psychometric scales mostly focus on the potential skills of individual children in line with diagnostic criteria. Talent-based assessment scales, on the other hand, focus more on motivation, personal learning and, to a lesser extent, socio-cultural structure. Although the process of identifying gifted children is applied differently in different countries, it is usually carried out in a similar sequence. In the education of gifted children in a country, variables such as academic achievement, art, music, etc., the area of focus, the place where education will be provided, such as the whole country or a city in the country, and how education is provided affect the identification process (Karadağ, 2016). It is important to develop a useful, valid and reliable measurement tool to be completed by teachers in the identification of gifted children. In recent years, in order to measure children's special abilities; Gifted Rating Scale for Gifted Children, Teacher Rating Scales: The Teacher Rating Scales: The

Gifted and Talented Evaluation Scale, The HOPE Scale, The Scales for Identifying Gifted Students, The Scales for Rating the Behavioral Characteristics of Superior Students, The Gifted; Evaluation Scales (Yang, 2009). Considering the contributions of gifted children to the development of a country, it is of great importance to reveal what practices are carried out in the identification of gifted children in different countries. Although there are studies (Çitil, 2020; Gökdemir, 2017; Grigorenko, 2017; McClain & Pfeiffer, 2012; Şahin & Zorlu, 2022) that examine what kind of practices are carried out within the scope of the identification of gifted children in a single country, there is no study that deals with Türkiye, the United States of America (USA) and Russia together. Accordingly, the general purpose of this study is to reveal the approaches and measurement tools used in the identification of gifted children in Türkiye, the USA and Russia.

Method

This research is a study conducted with a review approach. Review studies can be defined as studies that examine and bring together studies in the literature on a specific topic (Agarwal, 2012). In order to reveal how the identification of gifted children is carried out in different countries, a document review approach was adopted. Document review is considered as one of the most important sources of information for qualitative research and is based on scanning existing records and documents (Sak et al., 2021).

Findings, Discussion, and Results

Identifying and supporting gifted children is a strategic task of any country's education system, the key to the development of the country's economy, workforce, intellectual and spiritual potential (Grigorenko, 2017). Kelemen (2012) argues that basically six approaches can be used in the identification of gifted students: (1) observation, (2) use of cognitive tests, (3) nomination by parents, (4) nomination by teachers, (5) nomination by classmates, (6) analysis of school achievement scores. There are counter claims in the literature about the limitations of the observation approach. For example, Benito (1989) argues that young children may have implicit social and cognitive skills that are difficult to observe. In half of the approaches proposed by Kelemen, it is seen that people who are likely to have rich observations about gifted students (parents, teachers, peers) are recruited. It can be thought that people who spend more time with the relevant children and have rich observations about the inner world of these children can guide them accurately. As a matter of fact, in providing evidence for the validity of a measurement tool, individuals who know the people who take the measurement tool are expected to fill in the relevant measurement tool for the people they know, and the high consistency between the results obtained can provide evidence for both the extent to which the person knows himself/herself and the validity of the relevant measurement tool.

In Türkiye, in the identification of gifted children, group and individual intelligence tests are used to measure mental performance. The child's portfolio (student development file), critical and creative thinking skills, motivation, etc. are not taken into account (Tarhan & Kılıç, 2018). It is important that the tests used are adapted to cultural and linguistic norms and constantly renewed in terms of validity, reliability and currency. In Türkiye, there are sometimes large differences between the results of the same individual from two different tests, and it is observed that children who are diagnosed as gifted in early childhood are at normal intelligence level as they grow older. For this reason, comparison studies should be conducted between tests to determine the factors that cause these situations (Şahin & Zorlu,

2022; Tarhan & Kılıç, 2018). However, despite all these, there have been positive developments in recent years, especially regarding diagnostics. National diagnostic tools are being developed, and solutions are tried to be produced to prevent diagnosis with a single exam (Çitil, 2020).

In the United States of America, the use of multiple methods in the identification of gifted children has resulted in the enrichment of the educational content offered to these children (McClain & Pfeiffer, 2012). It is argued that there is no consensus among both education policy makers and educators on the definition of giftedness (Heller, 2004). As a natural consequence, there are different practices in different states regarding both the definition of giftedness and the identification of gifted children (McClain & Pfeiffer, 2012). In Russia, the identification of gifted children was conducted in secrecy for many years. Later, in the light of the information shared, many different measurement tools were used in the identification of gifted children in Russia and a trend emerged. The measurement tools used were standardized and Russian norms were established. Competitions based on knowledge and performance were also used to identify gifted children.

There are many problems that need to be solved in the identification of gifted children. For example, some gifted children escape the attention of teachers. In addition, while emphasis is placed on identifying giftedness by using standardized intelligence and creativity tests in identification, there are problems in education based on the development of giftedness. The use of standardized tests in identification brings with it the risk of “labeling” (gifted - not gifted). An effective way to overcome such problems is through collaborative work between formal and support education institutions and higher education institutions (Maznichenko et al., 2021).